

สรุปผลการระดมความคิดเห็นเฉพาะกลุ่ม
การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

ผลการระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมสัมมนาในกลุ่มทุนทางสังคม จำนวนประมาณ 90 คน ประกอบด้วย ภาคประชาชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/เครือข่ายชุมชน ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน มูลนิธิ/องค์กรพัฒนาเอกชน การเมือง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรอิสระ และสถาบันการศึกษา เมื่อวันที่ 10-11 กุมภาพันธ์ 2549 ณ โรงแรมอู่ทองอินน์ จ.พระนครศรีอยุธยา ผู้เข้าร่วมประชุมได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และร่วมแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางและหลากหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อเสนอแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคม พร้อมทั้งนำเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1 ภาพรวม

1.1 แผนฯ 10 ต้องบูรณาการทุนทั้งสามเข้าด้วยกัน โดยให้ทุนทางสังคมเป็นหลักในการพัฒนา/สนับสนุนทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ให้ความสำคัญกับการ “รู้เรา” (รู้ครอบครัว รู้ชุมชน) ควบคู่กับการ “รู้เขา” (รู้ชุมชนอื่น ประเทศเพื่อนบ้าน คู่ค้า โลกาภิวัตน์) ที่ต้องทำเพิ่มเติมและควรชี้ให้เห็นแนวทางการนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคีการพัฒนา และจัดทำตัวชี้วัด (KPI) ในการประเมินผลแผน และคู่มือในการแปลงแผน

1.2 ควรเพิ่มเติมการวิเคราะห์เรื่อง “ทุนทางสังคมตามโครงสร้างของสังคมแบบใหม่” คือ การเป็นสังคมอุตสาหกรรมเข้มข้น เนื่องจากสังคมมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรม การค้าและความเป็นเมืองมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมชนบท ห่วงโซ่ค่าจ้าง และแรงงานภาคเกษตรที่เปลี่ยนมาเป็นการรับจ้างมากขึ้น

2 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมและบทบาทของภาคี

2.1 ความเห็นในภาพรวม การพิจารณายุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมและบทบาทของภาคีที่พิจารณาจากองค์ประกอบของทุนทางสังคม ได้แก่ คน สถาบันทางสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ ที่ประชุมเห็นว่าผลการระดมความคิดเห็นมาแล้วทั้ง 4 ภาคมีสาระที่ครอบคลุมในแนวทางและบทบาทของภาคี จึงเสนอให้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่เตรียมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และกำหนดแนวทางการติดตามประเมินผลให้ชัดเจน รวมทั้งเพิ่มเติมประเด็นต่าง ๆ ให้ชัดเจนขึ้น โดยมีข้อสรุปว่าการเสริมสร้างทุนทางสังคมควรต้องดำเนินการใน 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

(1) การเพิ่มคุณภาพและศักยภาพคน โดยเน้นการพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม และมีสุขภาพที่ดีในคนทุกช่วงวัย ซึ่งต้องเริ่มตั้งแต่ บัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคม ทั้งนี้ภาคีหลักที่จะมีบทบาท คือ บัจเจก ครอบครัว และชุมชน ที่จะต้องเริ่มปรับเปลี่ยนตนเองก่อน โดยมีภาคีสนับสนุน คือ สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐ ธุรกิจเอกชน และสื่อ

(2) การส่งเสริมบทบาทสถาบันหลักในการสร้างคุณค่าทางสังคม โดยเน้นสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันการเมืองและการปกครองเป็นอีกหนึ่งสถาบันที่ต้องพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง เป็นศูนย์รวมของการสร้างศรัทธา และแบบอย่างที่ดีของสังคม โดยเริ่มพัฒนาสถาบันแต่ละประเภทให้เข้มแข็ง ก่อให้เกิดความศรัทธาจากสาธารณชนแล้วภาครัฐและสื่อเข้ามาส่งเสริมและเผยแพร่ให้สถาบันดังกล่าวมีบทบาทในการพัฒนาสังคมในทุกๆระดับ ตั้งแต่บัจเจก ครอบครัว ชุมชน และประเทศ นอกจากนี้ควรเสริมสร้างให้สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้คงความเข้มแข็งเป็นเสาหลักของประเทศ

(3) การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทย โดยเฉพาะการร่วมกันรักษา ใฝ่ระวัง และฟื้นฟูเผยแพร่คุณค่าทางวัฒนธรรมที่ไม่เป็นการทำลายคุณค่า ภาคีหลักได้แก่ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน โดยมีภาคธุรกิจเอกชน และสื่อสนับสนุนและสร้างสรรค์คุณค่าทางวัฒนธรรมให้สืบสานต่อเนื่อง

(4) การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา โดยเฉพาะการพัฒนา ต่อยอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากร ภาคีที่มีบทบาทหลัก ได้แก่ ประชาชน ซึ่งเป็นผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน และภาคีที่สนับสนุน ได้แก่ ภาครัฐ สถาบันการศึกษา ธุรกิจเอกชน และสื่อ

(5) ในการเพิ่มทุนทางสังคมใน 4 องค์กรประกอบดังกล่าว ต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม หรือจัดอุปสรรคต่างๆ ในการที่ภาคีการพัฒนาจะเข้ามา มีบทบาทส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาและเสริมสร้างทุนทางสังคม โดยเฉพาะในเรื่องการสร้าง มาตรการจูงใจ การแก้ไขกฎหมาย และกฎระเบียบต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทของภาครัฐ และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2 ความเห็นเพิ่มเติมในประเด็นรายละเอียด

(1) การพัฒนาคน มีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

(1.1) ประเด็นการสร้างปฏิสัมพันธ์เป็นเรื่องนามธรรมที่ต้องมีการถอดบทเรียนและสร้างเกณฑ์ชี้วัด เช่น เกณฑ์ชี้วัดความอบอุ่นและความสุขของครอบครัว

(1.2) ระบบการศึกษาควรให้ความสำคัญกับการสร้างภูมิคุ้มกันแก่เด็กและเยาวชนในทุกมิติ และควรรื้อฟื้นวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมมาบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาเป็นการปมเพาะคุณธรรม จริยธรรม และหน้าที่ให้เด็กและเยาวชน รวมทั้งควรปรับระบบการเรียนการสอน

ที่วัดผลจากคะแนนและความจำเป็นในการเรียนการสอนแนวใหม่ที่เน้นความรู้คู่คุณธรรม และควรเพิ่มพื้นที่ในการแสดงออกของคนดี การมีต้นแบบที่ดีให้เป็นตัวอย่างแก่คนในสังคม

(1.3) **การพัฒนาคุณภาพชีวิตคน** ควรเน้นพัฒนาความรู้ สุขภาพ และการแก้ปัญหาความยากจน

(1.4) **ควรมีการสร้าง/เสริมสร้างจริยธรรมเฉพาะกลุ่ม** เช่น หลักจริยธรรมของประชาชน ธุรกิจเอกชน และการเมือง เป็นต้น

(2) **วัฒนธรรม** ควรคำนึงถึง “วัฒนธรรมธรรมาภิบาล” คือ ต้องมีเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และปฏิเสศการแก้ปัญหาแบบรุนแรง นอกจากนี้ ยังต้องสร้างค่านิยมใหม่ จากการก้าวไปใช้หนี้มาเป็นการออมเพื่ออนาคต และเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดีงาม ที่คำนึงถึงการสร้างคุณค่าและมูลค่า การใช้ประโยชน์ การถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ การสร้างแหล่งเรียนรู้และอุตสาหกรรมวัฒนธรรม และป้องกันการใช้วัฒนธรรมไปในทางที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการปกป้องวัฒนธรรมไทยให้คนไทยได้ใช้ประโยชน์มากที่สุด

(3) **การปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** ต้องผลักดันให้เป็นวาระแห่งชาติ มีความจริงใจในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยรัฐบาลต้องเป็นผู้นำ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และควรใช้ศาสนธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อเป็นพลังสร้างภูมิคุ้มกันและลดพฤติกรรมการบริโภคที่ถูกระงับจากกระแสบริโภคนิยม

(4) **การสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการสร้างทุนทางสังคม** ควรเป็นการบูรณาการยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคมเชื่อมโยงกับทุนเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แผนบริหารราชการแผ่นดิน ตลอดจนการติดตามประเมินผล

(5) ยุทธศาสตร์ที่ควรเพิ่มเติม

ยุทธศาสตร์มุ่งลดความเหลื่อมล้ำการกระจายรายได้ โดยกำหนดแนวทางการเพิ่มรายได้ให้คนจน การเพิ่มพลังให้คนจน การออมและสวัสดิการคนจน และการจัดทำแผนที่วัฒนธรรมในการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ

2.3 ความเห็นเพิ่มเติมต่อบทบาทภาคีการพัฒนา ที่ประชุมเห็นชอบกับการกำหนดบทบาทภาคีตามยุทธศาสตร์/แนวทางการเสริมสร้างทุนทางสังคมที่ สศช. นำเสนอ ซึ่งสามารถชี้ถึงบทบาทของภาคีในแต่ละเรื่องได้ชัดเจน พร้อมทั้งมีข้อเสนอเพิ่มเติม ดังนี้

(1) **ควรเพิ่มภาคการเมือง** เป็นหนึ่งในภาคีการพัฒนา และกำหนดบทบาทให้ชัดเจนตั้งแต่ระดับประเทศลงไปถึงระดับท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

(2) **ควรเพิ่มภาคีประชาสังคม (CSO)** ให้มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนา เป็นแกนนำ ริเริ่มกิจกรรมสร้างสรรค์ สนับสนุนการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ สร้างทางเลือกการพัฒนา และส่งเสริมศักยภาพภาคีการพัฒนาให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก

(3) **ควรเพิ่มบทบาทของสถาบันศาสนาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น**ในการพัฒนาคน ชุมชน และสร้างความสงบสุข โดยพัฒนาบุคลากรในสถาบันศาสนาให้มีบทบาทในการปฏิบัติงาน/ขับเคลื่อน การพัฒนาเชิงรุก รวมทั้งกำหนดบทบาทของประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางทางศาสนา

(4) **บทบาทของสถาบันการศึกษา ควรเพิ่มการปรับหลักสูตรให้มีความ เชื่อมโยงกับชุมชนมากขึ้น** มีบทบาทในการสร้างเด็กให้เป็นที่ยิ่งของชาติ เป็นพลเมือง (กำลังของชาติ) และให้รู้คุณค่าของตนเอง รวมทั้งมุ่งจัดการศึกษาเพื่อส่วนรวมมากกว่าดำเนินเป็นกิจกรรมทางธุรกิจ และบุคลากรการศึกษาจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็น “ครูอาชีพ” และเป็นต้นแบบที่ดีของสังคม

(5) **เพิ่มบทบาทสื่อให้เป็นเครื่องมือเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้สู่ชุมชนได้** อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ดึงชุมชนให้พ้นจากกระแสบริโภคนิยมเพื่อคุณภาพชีวิต

(6) **เพิ่มบทบาทภาครัฐในการสนับสนุน/อุดหนุนการจัดตั้งสถาบันภูมิปัญญาไทย** เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และภูมิปัญญา ออกกฎหมาย/กระตุ้นการพัฒนาสุขภาพให้บังเกิดผลอย่างจริงจัง และพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้มีความเข้มแข็ง สามารถเป็นพี่เลี้ยงให้องค์กรปกครองท้องถิ่น

2.4 บทบาทภาคีในการพัฒนาระดับต่าง ๆ ที่ประชุมได้วิเคราะห์บทบาทภาคีการพัฒนาตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และประเทศ พร้อมทั้งกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาสรุปได้ดังนี้

(1) **คน** กำหนดจุดมุ่งหมายการพัฒนาคนใน 4 ด้านคือ 1) คนมีสุขภาพกายที่สมบูรณ์ แข็งแรงตามวัย 2) มีจิตใจดี มีคุณธรรม จริยธรรม 3) มีสติปัญญาดี และ 4) มีความสัมพันธ์ที่ดี โดยภาคีการพัฒนา มีบทบาท ดังนี้

- ประชาชน/ชุมชน : สร้างกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และการวางแผน
- รัฐ : กำหนดนโยบาย มาตรการ ให้บริการ โดยคำนึงถึงพื้นที่ ชาติพันธุ์
- ธุรกิจเอกชน : สนับสนุน ส่งเสริม ร่วมมือ โดยมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- ประชาสังคม (CSO) : จัดการความรู้ ติดตาม เฝ้าระวัง ปฏิบัติ
- สื่อ : สร้างกระแสเชิงบวก รณรงค์ สร้างความรู้ และปลูกจิตสำนึกอย่างต่อเนื่อง
- องค์กรปกครองท้องถิ่น : หนุนเสริม สนับสนุนทรัพยากร ร่วมวางแผน
- สถาบันการศึกษา : วิจัยและพัฒนา อบรม ให้ความรู้ เป็นแหล่งข้อมูล ถอด และถ่ายทอดบทเรียน
- สถาบันศาสนา : สร้างภูมิคุ้มกันทางใจ และเป็นตัวอย่างของการดำรงชีวิต อย่างพอเพียง

(2) **ครอบครัว** มีจุดมุ่งหมายการพัฒนาครอบครัวให้เป็นครอบครัวที่อบอุ่น มีสัมพันธภาพที่ดี มีความมั่นคงและปมเพาะวัฒนธรรม ค่านิยมที่ดี โดยภาคีการพัฒนา มีบทบาท ดังนี้

- ประชาชน/ชุมชน : สร้างเครือข่ายการดูแล คุ้มครอง ปกป้อง และปลูกฝัง ค่านิยมที่ดี
- รัฐ : กำหนดมาตรการ หนุนเสริม เชื่อมโยงการทำงานในทุกระดับ

- ธุรกิจเอกชน : ส่งเสริม ร่วมจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ และจัดสวัสดิการ
- ประชาสังคม (CSO) : เป็นแกนนำ ริเริ่มกิจกรรมสร้างสรรค์ สนับสนุนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง
- สื่อ : จัดสรรพื้นที่สื่อเพื่อสร้างกระแสเชิงบวก เชิดชู ุรณรงค์
- องค์กรปกครองท้องถิ่น : ประสานและส่งเสริมการทำงานในทุกมิติ สร้างสภาวะแวดล้อมสีขาว และเป็นโครงข่ายคุ้มครองทางสังคม
- สถาบันการศึกษา : วิจัยและพัฒนา เป็นศูนย์กลางความรู้รอบรั้วศึกษา
- สถาบันศาสนา : ปลุกฝังทัศนคติและแนวปฏิบัติที่ถูกต้องในการครองเรือนตามหลักคำสอน

(3) ชุมชน มุ่งพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เกิดเป็นเครือข่าย เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และเป็นชุมชนที่น่าอยู่ โดยภาคีการพัฒนา มีบทบาท ดังนี้

- ประชาชน/ชุมชน : ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ
- รัฐ : เอื้ออำนวย ส่งเสริม สนับสนุนทรัพยากร เป็นหุ้นส่วนการพัฒนาตอบสนองความต้องการของชุมชน
- ธุรกิจเอกชน : สนับสนุนทรัพยากร สร้างอาชีพ เป็นมิตรและหุ้นส่วนของชุมชน และร่วมรับผิดชอบต่อชุมชน
- ประชาสังคม (CSO) : สร้างกระบวนการเรียนรู้ ร่วมจัดการความรู้ เป็นพันธมิตรที่เอื้อประโยชน์ให้ชุมชน
- สื่อ : เป็นเครื่องมือในการกระจายองค์ความรู้และขยายเครือข่าย การสื่อสารสองทาง
- องค์กรปกครองท้องถิ่น : ประสานและส่งเสริมการทำงานในทุกมิติ สร้างสภาวะแวดล้อมสีขาว และเป็นโครงข่ายคุ้มครองทางสังคม
- สถาบันการศึกษา : ถอดรหัสและเป็นศูนย์กลางความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมทั้งเชื่อมต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสากล
- สถาบันศาสนา : ศูนย์รวมใจ สายใยของทุกกลุ่ม แหล่งความรู้ และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน

(4) ประเทศ กำหนดจุดมุ่งหมายการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง มั่นคง มีเสถียรภาพ เป็นประเทศที่มีความสงบสุข “รู้ รัก สามัคคี” และมีเอกลักษณ์ความเป็นไทย โดยภาคีการพัฒนามีบทบาท ดังนี้

- ประชาชน/ชุมชน : พลเมืองดี มีวินัย ใฝ่รู้ รับผิดชอบและหน้าที่ มีจิตสาธารณะ
- รัฐ : ธรรมาภิบาล เสริมสร้างค่านิยมและเอกลักษณ์ความเป็นไทย
- ธุรกิจเอกชน : บรรษัทภิบาล เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
- ประชาสังคม (CSO) : สร้างทางเลือกการพัฒนา และส่งเสริมศักยภาพภาคีการพัฒนาให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและมีชีวิตอย่างพอเพียง

- สื่อ : มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารและความรู้ต่อสังคม พร้อมทั้งสร้างกระแสเชิงบวกเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี
- องค์กรปกครองท้องถิ่น : เชื่อมโยงและสนับสนุนการดำเนินงานในทุกระดับทั้งแนวราบและแนวดิ่ง เป็นกลไกกระจายความเจริญสู่ท้องถิ่น และมีธรรมาภิบาล
- สถาบันการศึกษา : วิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการและเชื่อมโยงสู่สากล
- สถาบันศาสนา : เป็นสถาบันหลักในการสร้างสันติสุขของการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ

3 ประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ

3.1 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

(1) ควรให้ความสำคัญกับเรื่องการออมและสวัสดิการภาคประชาชน เนื่องจากปัจจุบันการคุ้มครองแรงงานครอบคลุมแรงงานเพียงร้อยละ 30 ดังนั้นควรอบรม/ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจกับประชาชนในเรื่องดังกล่าว เพื่อให้คน/ชุมชนพึ่งตนเอง เพิ่มการออม หรือจัดสวัสดิการชุมชนควบคู่กับการใช้มาตรการการคลังเพื่อสังคม

(2) ควรใช้จุดแข็งของวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุมาเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจของประเทศ

3.2 การเมือง ควรสร้างระบบและคนให้มี “ธรรมาภิบาลการเมือง” โดยพัฒนาการเรียนรู้ด้านการเมืองตั้งแต่เด็กให้เป็นวัฒนธรรมที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับในทุกระดับ โดยเฉพาะการกระจายไปสู่ระดับท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การเป็นนักการเมืองรุ่นใหม่ที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์

3.3 การบริหารจัดการชุมชน/ท้องถิ่นอย่างมืออาชีพ โดยกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการ มีศูนย์กลางชุมชน/ท้องถิ่น เป็นแหล่งรับเรื่องราวในการถ่ายทอด เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่ชุมชนเป็นเจ้าของ รวบรวม สังเคราะห์ข้อมูล และนำเทคโนโลยีมาสร้าง จัดการและถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งบริหารจัดการกองทุนชุมชนท้องถิ่นที่จัดกระจายให้เป็นระบบ

4 ข้อเสนอการดำเนินงานในระยะต่อไป

4.1 ควรหารือหรือระดมความคิดเห็นจากกลุ่มการเมืองและภาคเอกชน เนื่องจาก 2 กลุ่มนี้เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ และมีแนวทางการจัดทำนโยบายสาธารณะเช่นเดียวกับ สศช.

4.2 สศช. ควรเป็นแกน/ประสานการจัดเวทีระดมความคิดเห็นของแต่ละภาคี เพื่อทบทวนหรือพิจารณาถึงบทบาทของแต่ละภาคีในการขับเคลื่อนการพัฒนา